

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

STUDIA PHILOLOGICA

ЗБІРНИК
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 2

РІВНЕ 2018

ГЕРМАНСЬКЕ ТА РОМАНСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО

Аліфанова О.В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Анотація. У статті подано аналіз поглядів сучасних вчених на категорію заперечення та мовні засоби її вираження; розглянуто лексичні, та граматичні засоби реалізації даної категорії. Зроблено спробу класифікувати види заперечення за виявленими способами їх реалізації у англомовному художньому дискурсі.

Ключові слова: заперечення, мовні засоби, вербалізація, дискурс.

Annotation. The article represents the analysis of the views of modern scholars on the category of negation and language means of its expression; lexical and grammatical methods of its realization. An attempt was made to classify the types of negation according to the ways of its realization in the English literary discourse.

Keywords: negation, language means, verbalization, discourse.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричною спрямованістю сучасного мовознавства та підвищеною зацікавленістю сучасних вчених таких як: В.А. Семушина, Л.С. Бархударов, Д.А. Штелінг, О.В. Мурашова, І.А. Бехта, К.А. Долінін, Г.К. Хамзіна та інші у проблематиці вивчення мовних засобів вираження заперечення в сучасному дискурсі.

Мета статті: визначити мовні засоби вираження заперечення та виявити специфіку їх вживання в англійській мові. Мета передбачає вирішення таких **завдань:**

1. уточнити поняття категорії заперечення та її місце в сучасному мовознавстві;
2. класифікувати мовні засоби вираження заперечення.

Матеріалом дослідження слугували англомовні словники [12, с. 14] та фрагменти англомовного художнього дискурсу.

Заперечення – це одна з властивих для всієї мовної картини світу спочатку існуючих нерозчленованих семантично смислових категорій, які неможливо визначити за допомогою найпростіших семантичних елементів. Заперечення може бути виражено негативними словами, негативним префіксом, негативною формою дієслова, а також може не виражатися окремо,

тобто як компонент значення слова або всього речення. Заперечення може виражатися експліцитно і імпліцитно.

Експліцитне заперечення виражається окремими словами або мовними елементами – негативними афіксами, частками, займенниками, прислівниками, сполученнями, приводами, предикативами та ін. Імпліцитне заперечення виражається неявно, тобто в реченні або слові немає ніякого негативного елемента, але по значенню воно негативне [8].

Що стосується заперечення в структурі англійського речення, то за характером вираженого в реченні ставлення до дійсності їх поділяють на позитивні і негативні. Заперечення нерідко супроводжується твердженням як потенційним, так і вираженим.

Речення, що включають граматично оформлені заперечення і твердження, називаються негативно-ствердними. Такі речення можуть бути як простими, так і складними. При безсполучниковому зв'язку частин складного речення поєднання ствердження / заперечення може бути одним із засобів зв'язку, що служать також і для вираження значення порівняння.

О.В. Мурашова і В.А. Семушина виділяють наступні семантичні групи заперечення: 1. Заперечення, що виражає неіснування або відсутність. наприклад: *Aliens do not exist*. 2. Заперечення, що виражає відмову-спростування. Даний тип заперечення відображає нереальність існування за допомогою конструкції “невірно, що...”. Наприклад: *It is not true that aliens exist* [9].

На основі цієї класифікації та класифікацій інших дослідників, крім описаних вище семантичних груп заперечення, можемо виділити такі різновиди: 1) невміння: *I do not know how to sew*; 2) небажаність: *No, I can buy milk myself*; 3) заборона: *You can not make noise! Sister is learning the lessons*; 4) докір: *You never wash your dishes*; 5) протест: *I will not go anywhere with you if you continue to dress like that*.

Проаналізувавши класифікації різних вчених, можна дійти висновку, що всі семантичні категорії заперечення так чи інакше пов'язані. Хоч вони і мають різні відтінки заперечення, все ж вони схожі семантично. Тому ми вважаємо, що всі семантичні категорії заперечення можна висловити у трьох формах:

1. Відмова (невміння, небажаність, протест...).
2. Спростування (заперечення існування чогось або когось).
3. Заперечення задля впливу на людину (заборона, докір...).

Категорія заперечення відображає ставлення мовця до повідомлюваного: за допомогою заперечної форми він спростовує істинність висловленого раніше або ймовірного судження. З огляду на суб'єктивно-репрезентативну природу заперечення деякі мовознавці кваліфікують цю категорію як складову широкого поля модальності [1].

Категорія оцінки в сучасній лінгвістиці досить багатогранна семантично й складна структурно, що уможливорює вираження різних видів оцінки. Проте,

за визначенням дослідників, сфера будь-яких оцінних значень ґрунтується на опозиції „добре”/„погано” [3]. І саме ця загальнооцінна дихотомія в мовленні часто збігається з бінарним протиставленням ствердження / заперечення. Зокрема, заперечні одиниці виражають негативне ставлення мовця до повідомлюваного або до співрозмовника, який помиляється. Дехто з дослідників навіть встановлює чітку відповідність на рівні комунікативних актів між запереченням і несхваленням, позаяк заперечний комунікативний акт вказує на незгоду із партнером і негативну оцінку його переконань [8].

Заперечення є операцією, яка має комунікативну природу, тому до її прагматичних властивостей відносяться відхилення або коригування думки адресата. Воно має вираз в різних комунікативних реакціях: незгоди, неприйнятті, заборони, заперечення, відмови, спростування, невдоволенні, осудженні, несхваленні, тощо.

Дві негативні частки іноді оформляють стверджувальне речення (речення з подвійним запереченням), оскільки в ньому відбувається заперечення заперечення. Щодо структурних типів, в англійській мові заперечення в реченні може бути виражено:

а) у підметі: *A woman become like their mothers. That is their tragedy. No man does. That's his tragedy. That is not very pleasant. Indeed, it is not even decent.*

в) у додатку: *I know nothing, Lady Blacknell.*

г) в обставинах часу: *I never saw a woman so altered; she looks quite twenty years younger.*

д) при всьому реченні в цілому (за допомогою негативного сполучника): *There were no cucumbers in the market this morning, sir* [13].

Говорячи про способи вираження заперечення в англійській мові, слід відзначити, що існують різні підходи до класифікації даних. Наприклад, такі лінгвісти, як Бархударов Л.С. і Штелінг Д.А. виділяють три способи вираження:

- негативні займенники: *Nobody wanted to talk about it after that.*

- прислівники: *Never thought that he was a spy.*

- негативні сполучники: *neither ... nor, not ... nor... But neither of you knew him as I did* [5].

Розглядаючи заперечення як логіко-граматичну категорію, В.Н. Бондаренко дає таку класифікацію засобів вираження заперечення в мові:

1) негативні афікси: в англійській мові префікси з негативним модусом *dis-*, *mis-*, *un-*, *de-*, *in-* (*il-*, *ir-*, *im-*) і суфікс *-less* привносять значення відсутності властивості або якості; 2) негативні частинки: *not*, *no*;

3) заперечні займенники і прислівники: в англійській мові речення набуває негативний сенс, якщо в ньому вживається одне з негативних займенників: *no* (ніякої, ніодин), *none* (ніхто, ніщо, жоден), *neither* (ні той, ні інший (з двох)), *nobody*, *nothing* (нічого, ніщо), *no one* (ніхто) або негативних прислівників: *never* (ніколи), *nowhere* (ніде, нікуди); часткове заперечення події,

яке практично не має місця, виражається за допомогою таких англійських діалектів, як *seldom*, *rarely* (рідко); *hardly*, *scarcely*, *barely* (чи);

4) службові негативні дієслова, сполучники, прийменники (післялоги): негативний союз *neither ... nor*, *not ... nor* (ні ... ні); заперечення може виражатися і іншими засобами, наприклад, за допомогою прийменника *without* (без). Ряд дієслів в англійській мові може змінювати своє значення на негативне завдяки вживанню післялогів, що йдуть після дієслів, наприклад: *be out* – відсутні; *get off* – позбавлятися; *to be away* – відсутні;

5) імпліцитне заперечення;

6) позитивна семантика негативних за формою речень;

7) посилення заперечення;

8) заперечення заперечення [7].

Отже, лексичні засоби вираження заперечення являють собою ті засоби, в самій семантиці яких полягає заперечення. При цьому негативна характеристика слова однієї частини мови вільно переходить в іншу частину мови в процесі словотворення.

Для англійської мови властива особлива негативна форма смислових дієслів, яка утворюється за допомогою допоміжного дієслова *do / does / did / will not*: *He does not care a hang about anything ...* (J. Aldridge, 'The Hunter'; ch. 16).

Більш того, згідно з граматичним нормам мови, в англійському реченні можлива тільки одна мовна одиниця, структура якої містить заперечення:

But Tony and the rest do not matter a damn ... (K.S. Prichard, 'Winged Seeds', ch. XXXII).

The dog was nothing to write home about, a cross between a ne'erdo-well heeler and a dingo ... (K.S. Prichard, 'N'Goola and Other Stories', 'His Dog').

Заперечення може бути або відповіддю на питання, або спростуванням ствердної висловлювання. У інтерлокутивному плані воно вагомо, оскільки воно вимагає чіткого розуміння партнера по комунікації. Ця функція накладає свій відбиток на зовнішню форму заперечення: у багатьох мовах воно виразно марковано в граматичному відношенні, так як зазвичай потрібно більше мовних ознак, щоб повідомити, що дана річ не є, в порівнянні з повідомленням про те, чим вона є. У той же час заперечення навантажено пресуппозиціями і більш складно влаштовано в психологічному плані [4].

Варіативність негативною синтаксичної конструкції в змістовному плані пов'язана з посиленням і ослабленням значення заперечення. Посилення і ослаблення заперечення проявляється у вигляді інтенсифікації – деінтенсифікації негативних значень. Інтенсивність прояву дії стану або якості зазвичай виражається підсилювальними частками або поєднаннями з ними: *too much*, *too*, *too far*, *altogether too*.

He was altogether too excited to sleep.

He had drawn too far to draw back [11].

Таким чином, можна дійти наступних висновків: на семантичному рівні лексичні засоби вираження заперечення найбільш самостійні, з огляду на те, що негативна семантика цих універсалій укладена в них самих, і заперечення вільно переміщується з однієї частини мови в іншу, похідну від неї. Поряд з іншими засобами, лексичні засоби надають мовцеві багатий вибір відтінків заперечення, дозволяють максимально точно оперувати мовними засобами, формувати ту чи іншу мовну ситуацію, досягати поставлених цілей в своїй промові. Лексика є найточнішим, експресивним засобом будь-якого стану, саме через лексику озвучуються думки людини.

Основним морфологічним засобом заперечення є префіксація і афіксація, причому негативні афікси більш споживані. На рівні негативних частинок, *not* є основним засобом оформлення негативного речення, але може надавати негативний відтінок і окремих частин речення (наприклад, предикату).

На рівні синтаксису варіативність негативною синтаксичної конструкції в змістовному плані пов'язана з посиленням і ослабленням значення заперечення. Для цієї мети використовуються частки, які посилюють заперечення: *too, too much, too far*.

До перспектив подальших досліджень можна віднести вивчення особливостей функціонування мовних засобів заперечення у англomовному художньому дискурсі.

Список використаних джерел

1. Адмони В. Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики / В. Г. Адмони. – Ленинград : Наука, 1988. – 239с.
2. Ажеж К. Человек говорящий: вклад лингвистики в гуманитарные науки: Пер. с фр. / К. Ажеж. – Москва : Едиториал УРСС, 2003. – 304 с.
3. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – Москва : Наука, 1988. – 341с.
4. Балаян А. Р. Основные коммуникативные характеристики диалога Текст / А. Р. Балаян. – Автореф. дис. канд. филол. наук, 1971. – 19 с.
5. Бархударов Л. С., Шлелинг Д. А. Грамматика английского языка / Л. С. Бархударов, Д. А. Шлелинг. – Москва, 1973.
6. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній художній прозі / І. А. Бехта – Київ : Грамота, 2004. – 304 с.
7. Бондаренко В. Н. Отрицание как логико-грамматическая категория / В. Н. Бондаренко. – Москва, 1983. – 212 с.
8. Долинин К. А. Имплицитное содержание высказывания. Интерпритация текста / К. А. Долинин. – Москва : Академия, 2007. – 124 с.
9. Мурашова О. В. Отрицание в детской речи // Семантические категории в детской речи / О.В. Мурашова, В. А. Семушина. – Спб : НЕСТОР-ИСТОРИЯ, 2007. – С. 138–160.

10. Николаева М. Н. О соотношении семантического и прагматического аспектов отрицания (на материале англоязычных текстов публицистического стиля) / М. Н. Николаева. – Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04 / Моск. ордена Дружбы народов гос. лингв. ун-т. – Москва, 1995. – 26 с.

11. Хамзина Г. К. Утверждение-отрицание в их отношении к речевым актам аргументации и возражения // III Международные Бодуэновские чтения: И.А.Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания: труды и материалы: В 2 т. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006. – Т.1. – С.130-133.

12. Cambridge International Dictionary of English. London, 1995.

13. Leech, G. A Communicative Grammar of English / Leech G; Svartvik J. – М.: 1983. – 224 p.

14. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford, 1982. V.2.

Винарчик М.П., Сабадос О.М.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

LE PORTFOLIO EUROPÉEN DES LANGUES

Анотація: У статті висвітлено проблему європейського мовного портфоліо у концептуальному вимірі, проаналізовано семантику цього терміну. Досліджено використання основних засад європейського мовного портфоліо у освітній системі відповідно до вимог мовної політики Ради Європи.

Ключові слова: європейський мовний портфоліо, концептуальний вимір, освітня система, мовна політика, Рада Європи.

Résumé: dans l'article est envisagé le concept du Portfolio européen des langues et est analysé l'étymologie du terme "portfolio". On envisage l'utilisation du Portfolio européen des langues dans le système d'éducation dans le cadre des politiques linguistiques du Conseil de l'Europe.

Mots-clés: Portfolio européen des langues. concept, système d'éducation, politiques linguistiques, Conseil de l'Europe.

L'analyse des recherches et des publications scientifiques. Au problème du Portfolio européen des langues sont consacrées les recherches scientifiques de Banon-Schirman P. [2]; Schneider Günther, Lenz Peter [17]; Springer C. [18]; Tagliante Christine, Castellotti Véronique, Coste Daniel, Moore Danièle [19] et d'autres. Ce problème se reflète dans de nombreuses résolutions du Conseil de l'Europe [2]. Des études scientifiques envisagent le portefeuille comme un dossier personnel dans lequel les acquis de formation et les acquis de l'expérience d'une personne sont définis et démontrés en vue d'une reconnaissance par un établissement